

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ПИЛИПЕНКО НАТАЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 373.3.011.31.036 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Українській інженерно-педагогічній академії, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
Молчанюк Ольга Василівна,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, завідувач кафедри природничих дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Біда Олена Анатоліївна,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, професор кафедри початкової освіти;

кандидат педагогічних наук, доцент
Казаква Наталія Вікторівна,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, професор кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «14» грудня 2017 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «13» листопада 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Орієнтація України на інтеграцію в європейський освітній простір актуалізувала сучасні міжнародні тенденції у сфері освіти та поставила на перший план формування професійної компетентності фахівця.

Це сприяло впровадженню нових освітніх стандартів у систему вищої педагогічної освіти, обґрунтуванню нових педагогічних технологій формування активної, відповідальної, творчо мислячої й висококультурної особистості. Серед важливих напрямів вивчення проблеми підвищення якості підготовки майбутніх фахівців є інтенсивний пошук педагогічних умов, методів і форм навчання, що сприяють становленню естетичної культури майбутнього вчителя початкової школи як вагомого складника його професійної та особистісної культури. Усе вищезазначене вимагає переосмислення професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти, що відображено в нормативно-правових документах: Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») (1996), Державний стандарт початкової загальної освіти (2011), закони України «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), щодо модернізації освіти в Україні: «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки», Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року (2014) та ін.

У цих нормативно-правових документах естетичний розвиток визначено пріоритетним та підкреслено роль закладів вищої освіти щодо формування особистості, яка усвідомлює належність до українського народу, європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурного розвитку, підготовлена до життя в постійно змінному, конкурентному, взаємозалежному світі на основі формування естетичної культури й особистісної, і професійної якості. Відтак, особливого значення набуває естетична підготовка майбутнього вчителя, здатного розвинути педагогічне мислення, забезпечити цілісність і системність світосприйняття й світорозуміння, розширити світоглядні позиції, укріпити моральні ідеали. Усе це вимагає включення до змісту підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти практичних завдань з формування естетичної культури.

Теоретико-методологічною основою дослідження є філософські положення щодо провідних естетичних категорій (К. Ушинський, В. Шестаков та ін.); концептуальні засади і принципи методи (О. Біда, Ю. Боров, М. Каган, М. Киященко, Л. Коган, І. Шоробура, В. Ядов та ін.); положення психологічної науки про сутність та закономірності естетичного розвитку особистості (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Запорожець, І. Кон, Б. Теплов та ін.); наукові положення щодо розвитку естетичної культури людини (М. Аріарський, Г. Єскіна, Г. Загадарчук, В. Кірсанов, О. Миронюк, О. Молчанюк, Г. Петрова, Ф. Соломоник та ін.); теоретико-методичні засади формування естетичної культури особистості (Н. Вітківська, Д. Єменський, М. Каган, Н. Казакова, Н. Киященко, Л. Печко, Г. Пономарьова, В. Сухомлинський та ін.); провідні ідеї і положення теорії естетичного виховання дітей та молоді (О. Буров, Л. Волович, Є. Квятковський,

М. Лейзеров, А. Макаренко, О. Молчанюк, О. Пехота, І. Руснак, С. Русова, О. Семашко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Шестаков та ін.); концептуальні засади і принципи методики естетичного виховання (Л. Коваль, І. Мельничук, В. Передерій, Т. Танько, Т. Цвілих, Г. Шевченко, А. Щербаков та ін.); провідні ідеї підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної діяльності (О. Абдулліна, В. Беспалько, В. Бондар, В. Вихрущ, Р. Горбатюк, М. Євтух, І. Зязюн, О. Мороз, О. Падалка, Л. Романишина, Р. Хмелюк, І. Ящук та ін.). Але недостатньо вивченою є проблема впливу педагогічних умов на формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів.

Актуальність дослідження підсилюється низкою визначених на основі аналізу психолого-педагогічної літератури та практичного досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів *суперечностей* між:

- сучасним станом сформованості естетичної культури майбутніх учителів та потребою суспільства в компетентних і творчих учителях з високим рівнем естетичної культури;

- потребою підготовки майбутніх фахівців початкової освіти з високим рівнем готовності до формування естетичної культури молодших школярів та недостатньою підготовленістю їх до цієї діяльності в сучасному освітньому просторі;

- потребою вивчення факторів впливу на формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів та недостатнім використанням педагогічних умов, які забезпечать цей процес.

Актуальність і важливість означеної проблеми для педагогічної науки та практики вищої освіти, виявлені суперечності, недостатній рівень теоретичної дослідженості та практичної розробленості зумовили вибір теми наукового дослідження: **«Педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності, яка є складником науково-дослідної роботи Української інженерно-педагогічної академії в межах теми «Теоретико-методологічні основи формування інноваційної культури інженера-педагога» (номер державної реєстрації 0111U008540).

Тему дисертації затверджено на засіданні науково-технічної ради Української інженерно-педагогічної академії (протокол № 2 від 04.10.2011 р.) та узгоджено в Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 17.06.2014 р.).

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці дієвості педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів початкової школи.

Відповідно до мети дослідження визначено такі **завдання**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначити ступінь розробленості проблеми та особливості формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів.

2. Розкрити сутність і структуру естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів у контексті проблеми естетичного розвитку особистості та визначити критерії, показники й рівні її сформованості.

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови, що забезпечують дієвість формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів.

4. Експериментально перевірити дієвість визначених педагогічних умов формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів буде більш ефективним, якщо в процес професійної підготовки впровадити такі педагогічні умови: створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури як складника професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів; модифікація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо його спрямованості на системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності; використання інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкових класів.

Для виконання поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження використано **комплекс методів**: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури – для зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему, визначення понятійно-категорійного апарату, обґрунтування педагогічних умов формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів, визначення особливостей системного підходу до педагогічного процесу й педагогічних явищ; *факторний аналіз педагогічних об'єктів* – для формування естетичної культури особистості; *емпіричні* – діагностичні (анкетування, письмове й усне опитування, бесіда, діалог, методи експертних оцінок, самооцінки, вивчення продуктів навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо проблеми дослідження) – для визначення стану та рівнів формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів на основі визначених педагогічних умов; *параксиметричні* – вивчення та узагальнення досвіду професійної підготовки студентів – майбутніх учителів початкової школи, аналіз нормативно-правових документів) – для обґрунтування сутності, структури та педагогічних умов формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів; *обсерваційні* – (опосередковане спостереження) – для визначення мотивації студентів у процесі формування естетичної культури особистості; *педагогічний експеримент* (констатувальний і формувальний етапи) – для перевірки положень висунутої гіпотези; *методи математичної статистики* – статистична обробка експериментальних даних;

графічне відображення результатів – для порівняння підсумкових експериментальних результатів із вихідними та якісної обробки результатів дослідження за критерієм К. Пірсона (χ^2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів (створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури як складника професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів; модифікація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо його спрямованості на системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності; використання інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток естетичної культури майбутнього учителя початкових класів, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкових класів);

– *удосконалено* зміст підготовки, критерії, показники та рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів (високий, достатній, середній і низький) відповідно до особливостей підготовки майбутнього вчителя початкових класів до формування естетичної культури молодших школярів;

– *подальшого розвитку* набули форми й методи формування естетичної культури майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблено спецкурс «Естетична культура сучасного вчителя початкових класів» і методичні рекомендації щодо його впровадження. Результати дослідження і спецкурс використано в освітньому процесі п'яти вищих навчальних закладів при вивченні тем з різних дисциплін («Вступ до спеціальності», «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Освітні технології» та ін.).

Практичне значення одержаних результатів дослідження вбачаємо в тому, що вони можуть бути використані для доповнення змісту навчальних дисциплін із вступу до спеціальності, педагогіки, історії педагогіки та освітніх технологій, під час проведення практичних занять із майбутніми вчителями початкових класів галузі естетичної освіти особистості.

Основні результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 707/1 від 12.11.2015 р.), Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 01-12/198/1 від 11.11.2015 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 01-12/904/1 від 19.11.2015 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 213 від 20.11.2015 р.), Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 176 від 23.11.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлювалися під час виступів на науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization» (Токуо, 2016); *всеукраїнські* – «Інновації в освіті як засіб модернізації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу» (Харків, 2015), «Мотивація як фактор успішності навчання майбутніх вчителів» (Харків, 2016); *регіональні* – «Процес художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи» (Харків, 2010), «Основні соціально-психологічні проблеми сучасного загальноосвітнього навчального закладу» (Харків, 2016), «Методичні прийоми підвищення контролю якості знань студентів вищих педагогічних навчальних закладів» (Харків, 2017).

Основні положення та результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри креативної педагогіки та інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії (2012–2015 рр.) й на засіданнях ученої ради факультету початкової освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (2012–2015 рр.).

Публікації. Результати дослідження висвітлено в 15 одноосібних наукових публікаціях автора, з яких 9 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема, 1 публікація у вітчизняному науковому фаховому виданні, включеному до міжнародних наукометричних баз), 4 – апробаційного характеру, 2 публікації, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (391 найменування, з них – 18 іноземними мовами) та додатків (16 на 39 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 202 сторінках. Роботу ілюстровано 13 таблицями та 10 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження; указано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дослідження та структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Теоретичні основи формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів» – подано теоретичний аналіз дослідженості проблеми, представлено основні дефініції дослідження, розкрито сутність, структуру та особливості естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Аналіз наукової літератури показав, що наукова проблема естетичної культури в підготовці майбутніх учителів початкових класів є актуальною та різнобічною.

Здійснений аналіз теоретико-методологічних передумов формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів (цілеспрямованість формування естетичної культури; усвідомленість цього процесу майбутніми фахівцями; раціональне розгортання формування естетичної культури в часі; мотивація) та її основних дефініцій дозволив визначити сутність, структуру, особливості (детермінованість формування естетичної культури специфікою загальної підготовки зазначеної категорії вчителів; спрямованість цього процесу на набуття студентом здатності до постійного професійно-особистісного вдосконалення завдяки максимально можливій реалізації власних творчих сил і дидактичній культуротворчості, що є одним із найважливіших складників естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів як професіонала) та дати змістову характеристику її базових компонентів. З'ясовано, що суть загальної естетичної культури особистості розглядають як процес, який акумулює елементи всіх складників розвитку людини й виражається і в інтелектуальній діяльності, і у фізичній досконалості, моральному, трудовому, валеологічному вихованні, об'єднуючи та гармонізуючи їх із особливостями підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчив про відсутність єдиних підходів щодо визначення поняття «естетична культура». Цей феномен тлумачиться, по-перше, як загальний потенціал, зовнішня та внутрішня форми культури, а не як самодостатній, автономний її розділ (М. Каган); по-друге, як сукупність засвоєних цінностей і результатів творчої діяльності людства, як процес споживання, поширення та творення естетичних цінностей (Н. Вітковська, Д. Єменський, О. Молчанюк, Г. Пономарьова та ін.).

На основі поданих тлумачень під поняттям «естетична культура вчителя початкових класів» розуміють системне утворення, що складається з елементів естетичної свідомості (ідеї, погляди, смаки, ідеали, естетичне сприйняття, поцінування, судження); естетичних почуттів, досвіду естетичної діяльності, які в сукупності забезпечують розвиток естетичних здібностей, потреб і мотивів у сприйнятті та створенні естетичних цінностей вчителя. Розгляд естетичної культури як універсальної наукової категорії дозволив стверджувати, що становлення естетичної культури є одним із значущих чинників усебічного розвитку особистості.

Ефективність майбутньої професійної діяльності вчителя початкових класів залежить від багатьох чинників, серед яких значна роль належить рівню сформованості його естетичної культури, що передбачає: здатність вирішувати особистісні та професійні проблеми на основі критеріїв оцінки конкретних ситуацій, орієнтування в провідних естетичних цінностях та культурних домінантах сучасного світу, безперервність процесу набуття естетичного досвіду, освоєння та творення естетичних цінностей, широту естетичних інтересів, насиченість естетичних переживань, розвиненість естетичного смаку, потребу в естетичному саморозвитку.

Узагальнення підходів (системного, діяльнісного, культурологічного, особистісно орієнтованого, творчого та компетентнісного) дозволило визначити

формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів як набуття студентами комплексного інтегративного утворення в цілісній професійній структурі особистості фахівця, що характеризується певним рівнем теоретичних естетико-педагогічних знань і вмінь та є показником сформованості особистісних естетичних якостей, цінностей та переживань, умотивованої діяльності, які в комплексі зумовлюють готовність майбутніх фахівців до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкової школи.

У другому розділі – «Теоретичне обґрунтування педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів» – визначено компоненти, критерії, показники і рівні сформованості естетичної культури вчителів початкових класів; визначено і теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів та подана їхня характеристика.

Проведений аналіз філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури засвідчив потребу формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів і забезпечив теоретико-методологічну базу експериментального впровадження відповідних педагогічних умов.

Визначено і обґрунтовано компоненти, критерії, показники і рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів. Серед компонентів і критеріїв естетичної культури виділено такі: мотиваційно-ціннісний (бажання та інтерес до засвоєння естетико-культурних надбань і цінностей людства; сформованість системи естетичних і етичних цінностей та готовність діяти в просторі майбутньої професії відповідно до її принципів; позитивне особистісно-емоційне ставлення до естетичного складника обраної професії), когнітивний (сформованість науково-теоретичних знань про естетичні категорії, закономірності та принципи; використання форм та способів естетичного саморозвитку; володіння засобами і технологіями формування естетичної культури; дотримання сучасних вимог до професійного розвитку вчителя початкових класів), діяльнісно-рефлексивний (сформованість професійних компетенцій; здатність використовувати оптимальні форми і способи комунікації; вміння знаходити, зберігати та застосовувати й передавати відповідну потрібну інформацію; вміння здійснити самоаналіз, самооцінку професійно-естетичної діяльності). Визначено рівні сформованості естетичної культури (високий, достатній, середній та низький).

Аналіз теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів дозволив виявити та обґрунтувати педагогічні умови формування їхньої естетичної культури: створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури як складника професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів; модифікація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо його спрямованості на системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності; використання інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток

естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкових класів.

Перша педагогічна умова забезпечувала створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури, що зумовлює успішність підготовки майбутнього фахівця початкової школи. Прогнозованим результатом реалізації змісту зазначеної умови є формування здатності майбутнього фахівця системно й умотивовано набувати знань щодо естетичної культури, формування естетичного смаку та естетичних почуттів.

До об'єктивних чинників створення позитивної мотивації майбутніх учителів початкової школи належать: цільова, організаційно-змістова, методична забезпеченість освітнього процесу, спрямованого на зацікавленість студентів майбутньою професією та прагнення до досягнення успіху.

Друга педагогічна умова розглядається як процес і результат взаємодії елементів освітнього процесу, які вступають у взаємозв'язок й утворюють нову цілісність, що має властивість системності. Вона забезпечувала: оновлення змісту підготовки фахівців – майбутніх учителів початкових класів, спрямованого на засвоєння теоретико-практичних засад формування естетичної культури особистості; програмно-методичний супровід формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів; поглиблення змісту професійної освіти з урахуванням сучасних тенденцій соціально-культурного розвитку суспільства.

Третя педагогічна умова розглядається як координація між навчальними дисциплінами різних циклів, програмами та планами навчальної й організаційно-методичної роботи з професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Означена умова передбачала розробку та впровадження спецкурсу «Естетична культура сучасного вчителя початкових класів», що актуалізувала естетичний складник дисциплін загального та професійного циклів підготовки. Її впровадження забезпечувало: організацію конструктивної взаємодії суб'єктів педагогічного процесу на різних етапах професійної підготовки; реалізацію в освітньому процесі особистісно орієнтованих педагогічних технологій, спрямованих на формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів; залучення студентів до науково-пошукової та науково-дослідницької діяльності естетико-педагогічного спрямування на різних етапах професійної підготовки.

Реалізація педагогічних умов забезпечила дієвість формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів на основі усвідомленого набуття студентами естетико-педагогічних знань, розвинення практичних умінь у галузі естетичної діяльності, формування мотивації до неї та розвитку особистісних якостей, що сприяло продукуванню цих знань і вмінь в освітній процес початкової школи.

У третьому розділі – «Експериментальна перевірка педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів» – подано проведення діагностики стану сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів та її результати, висвітлено основні етапи реалізації визначених педагогічних умов формування естетичної культури майбутніх

учителів початкових класів; проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Основу проведеного педагогічного експерименту і відповідної системи компонентів оцінювання рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів становило сутність естетичної культури як інтегрованого утворення, що охоплює розуміння цілісної картини світу, естетичної суті її об'єктів, наявність педагогічних, психологічних, методичних, загальнокультурних та художньо-професійних умінь і навичок; цільові установки й мотиви розвитку естетичного світосприймання; наявність специфічних здібностей, переживань та досвіду естетичної діяльності, тобто таких індивідуальних якостей майбутнього вчителя початкової школи, що сприяють успішному формуванню естетичної культури в молодших школярів.

Дослідження рівнів сформованості естетичної культури базувалося на діагностиці сформованості в майбутніх учителів кожного зі структурних компонентів, критеріїв та їхніх показників. Сформованість кожного компонента в респондентів експериментальних та контрольних груп визначалася відповідно до результатів анкетування, тестування, спостереження, бесід, аналізу документів і результатів педагогічної діяльності (педагогічної практики), експертного оцінювання.

Експериментальне дослідження здійснювалося на базі: Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Балаклійської філії Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та Красноградського коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради і тривало впродовж 2012–2015 рр. У ньому брали участь 269 студентів факультету початкової освіти та 30 викладачів кафедр педагогіки та психології; культурологічних дисциплін та образотворчого мистецтва (Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради), початкової освіти (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького); образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія), педагогіки та психології; образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва (Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради), трудового навчання та дисциплін естетичного спрямування (Красноградський коледж Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради). Діагностика сформованості естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів відбувалася в два етапи дослідно-експериментальної роботи – констатувальний і формувальний.

На констатувальному етапі експерименту здійснено ретроспективний аналіз професійної діяльності викладача та вчителів початкової школи з метою уточнення змісту діагностичного інструментарію. Для цього було здійснено

оцінку рівня сформованості компонентів естетичної культури майбутніх учителів початкових класів за визначеними компонентами та критеріями: мотиваційно-ціннісний компонент (бажання та інтерес до засвоєння естетико-культурних надбань і цінностей людства, спрямованість особистості на опанування інструментарієм естетичної діяльності та творчості, стійкий інтерес до професійної діяльності, усвідомлений вибір професії, наявність потреби в естетико-творчому перетворенні довкілля та себе в ньому; сформованість системи естетичних і етичних цінностей і готовність діяти в просторі майбутньої професії відповідно до її принципів, позитивне особистісно-емоційне ставлення до естетичного складника обраної професії); когнітивний компонент (сформованість науково-теоретичних знань про естетичні категорії, закономірності та принципи естетичного розвитку, джерела, форми та способи естетичного саморозвитку, засоби і технології формування естетичної культури; сучасні вимоги до особистісного та професійного розвитку педагога початкових класів в аспекті проблеми дослідження); діяльнісно-рефлексивний компонент (сформованість професійних знань, умінь, навичок, основних професійних компетенцій, здатність знаходити та використовувати оптимальні форми і способи комунікації; уміння знаходити, зберігати та застосовувати й передавати відповідну потрібну інформацію; уміння здійснити самоаналіз, самооцінку професійно-естетичної діяльності; креативність та інноваційна спрямованість професійної діяльності).

Результати констатувального етапу експерименту показали, що більшість студентів перебувала на середньому й низькому рівнях сформованості естетичної культури за всіма компонентами: за мотиваційно-ціннісним – 55,3 %, за когнітивним компонентом їхнє підсумкове значення становить 58,5 %, за діяльнісно-рефлексивним компонентом – 57,4 %.

У формуальному експерименті брали участь 269 студентів (132 студенти ЕГ та 137 студентів КГ). На етапі формуального експерименту в ЕГ було здійснено комплексне впровадження педагогічних умов формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. При підготовці студентів ЕГ впроваджувалися обрані педагогічні умови, а студенти КГ навчалися за класичною схемою.

Дослідження рівнів сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів на формуальному етапі експерименту проводилося з використанням інтерактивних методів, форм і прийомів, серед яких можна виокремити такі: рефлексивні вправи, ігри (рольові, ділові, комп'ютерні), брейнстормінг («мозковий штурм»); метод проектів; анкетування; тестування; аналіз помилок; аудіовізуальний метод навчання; співбесіди; тренінги (індивідуальні та групові); «дерево рішень»; практикуми (автоінтерв'ю, діагностично-емоційні та кокологічні вправи, графічні ігри; дискусія із запрошенням фахівців; «займи позицію»; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; акмеологічні методи (аналіз, синтез, експеримент, спостереження, бесіда, інтерв'ювання, анкетування); метод аналізу і діагностики ситуації; майстер-класи; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); моделювання; публічний виступ; проблемний (проблемно-пошуковий) метод; робота в малих групах тощо.

Вищезазначені методики навчання забезпечували повну реалізацію визначених педагогічних умов для формування естетичної культури.

Упровадження *першої педагогічної умови* передбачало свідоме оволодіння майбутніми вчителями початкових класів системою знань про факти, явища, категорії, закономірності, принципи й методи педагогічної науки, знання методики проведення уроку в початковій школі, способів вирішення нестандартних ситуацій відповідно до змінних умов, що стимулювало і мотивувало пошуково-дослідницьку діяльність, збагачувало зміст освіти навчальною інформацією, орієнтованою на мотивацію щодо формування конкурентоспроможності вчителя. Під час вивчення дисциплін «Художня праця з методикою викладання», «Історія світової та української культури» тощо вагоме місце в процесі формування компетентностей займала систематична та послідовна участь майбутніх учителів у різних мотиваційних тренінгах (рольові ігри, інсценування, командна робота, мотиваційні співбесіди тощо).

У процесі реалізації *другої педагогічної умови* вагоме місце було відведено застосуванню авторського спецкурсу «Естетична культура сучасного вчителя початкових класів», що складався з двох частин. Перша – лекційна, спрямована на оволодіння студентами системою знань щодо теоретичних засад естетичної культури вчителя початкових класів та шляхи її формування. Друга частина – практична, спрямована і на закріплення та поглиблення теоретичних знань, і на безпосереднє вироблення в студентів умінь і навичок естетичної діяльності, набуття досвіду естетичних переживань, формування естетичної позиції щодо оцінювання світу мистецтва, природи, людських стосунків тощо. Значна кількість годин відводилася на самостійну роботу студентів. У процесі реалізації другої педагогічної умови знання, уміння й навички студенти отримували в процесі розв'язування педагогічних ситуацій і задач, застосування кейс-технологій (випадок, ситуація, валіза, папка з навчальними матеріалами), що є методично організованим процесом аналізу конкретних ситуацій із практики професійної діяльності, передбачає можливі варіанти їхнього розв'язання й узагальнення ефективних способів вирішення ситуацій. Нами використано різні методи й прийоми, як-от: групові дискусії, мозковий штурм, рольове програвання ситуацій, ігрове проектування, рольовий театр, педагогічний ринг, ток-ринг, метод ситуаційного аналізу та інциденту. Результатом упровадження кейс-технологій стало накопичення спеціальних прийомів, підбір методичного інструментарію для вирішення типових і нетипових педагогічних ситуацій унаслідок чого спостерігали системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності. На практичних заняттях із інтегрованих дисциплін (загальна психологія та вікова психологія, образотворче мистецтво та художня праця з методикою навчання тощо) упроваджували передові освітні технології (технологія блочно-модульного навчання; технологія групових творчих справ; технологія сугестивного навчання; ігрові технології, творчо-креативні тощо), рольові й ділові ігри, пропонували виконання проблемних професійних завдань, організовували психолого-педагогічні тренінги щодо реалізації проблеми дослідження.

Реалізація цієї умови здійснювалася також під час опанування відповідних тем у межах вивчення дисциплін соціально-гуманітарного та фахового циклів («Філософія», «Культурологія», «Естетика», «Психологія», «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Прикладна методика (художня діяльність)», «Образотворче мистецтво з методикою викладання» тощо). Прискоренню та інтенсифікації процесу навчання значно сприяло впровадження *фреймового підходу* (англ. frame – каркас, схема), сутність якого полягає у виявленні стереотипних зв'язків між елементами, створенні універсальної структури, згортанні та компактному поданні навчальної інформації у вигляді фрейму.

Третя педагогічна умова на першому етапі реалізації спрямовувалася на активізацію навчально-пошукової діяльності, розширення кола джерел естетичної інформації в контексті професійної педагогічної діяльності, формування вмінь і навичок рефлексії власного естетичного саморозвитку.

На другому етапі увагу було зосереджено на використанні новітніх технологій (технологія блочно-модульного навчання; особистісно орієнтовані; колективні; інформаційні; дистанційні технології тощо), що сприяли формуванню готовності студентів до адекватного та ефективного застосування набутого потенціалу у формуванні естетичної культури молодших школярів. Освітній вплив у цьому контексті здійснювався одночасно на всі складники готовності до цього напрямку професійної діяльності: мотиваційний, знанневий, та практико-поведінковий. Зазначена діяльність сприяла розвитку творчого, пошукового стилю мислення студентів: вони оволодівали вміннями працювати з інформацією (аналіз кейсу, виокремлення важливої інформації, самостійний пошук потрібних знань), дослідницькими вміннями (формулювання альтернатив, вибір найбільш оптимального рішення, засвоєння алгоритмів прийняття управлінських рішень), комунікативними навичками (чітке висловлювання думок, їхня аргументація, уміння слухати інших), інтерактивними техніками (налагодження взаємодії з партнерами, прийняття колективних рішень, навички співпраці), презентаційними вміннями та навичками (оволодіння способами подання і візуалізації рішень), посилювалася мотивація до навчання (підвищувалася зацікавленість діяльністю, активізувалася включеність у неї).

На формувальному етапі експерименту проводився аналіз і оцінювання отриманих результатів із метою перевірки гіпотези дослідження. Узагальнення отриманих результатів за всіма компонентами сформованості естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів підтвердило наявність позитивних змін (табл. 1).

Порівняльний аналіз результатів формувального етапу експерименту в ЕГ за мотиваційно-ціннісним компонентом дав можливість констатувати наявність суттєвих змін: виявлено значне зростання показників на високому (на 12,2 %) та достатньому (на 15,4 %) рівнях і зменшення їхніх значень на середньому й низькому (відповідно на 3,3 %, 24,2 %), при цьому 71,7 % студентів за цим компонентом продемонстрували високий та достатній рівні сформованості естетичної культури. У КГ спостерігали несуттєві зміни показників.

Узагальнені результати педагогічного експерименту за всіма компонентами сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів, %

Рівень Компоненти		Високий		Достатній		Середній		Низький	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Мотиваційно- ціннісний	До експерименту	13,3	17,0	30,8	28,5	26,0	26,3	29,9	28,2
	Після експерименту	25,5	18,8	46,2	33,7	22,7	28,6	5,7	18,9
	Приріст/зменшення	12,2	1,8	15,4	5,2	-3,3	2,3	-24,2	-9,3
Когнітивний	До експерименту	10,2	10,8	30,3	31,7	37	36,7	22,5	20,8
	Після експерименту	19	12,4	43,1	36,1	32,5	38,5	5,5	13,2
	Приріст/зменшення	8,8	1,6	12,8	4,4	-4,5	1,8	-17,0	-7,6
Діяльнісно- рефлексивний	До експерименту	7,7	8,4	34,5	34,7	38,6	38,4	19,2	18,5
	Після експерименту	19,3	11,2	55,4	40	22,2	39,0	3,2	10,2
	Приріст/зменшення	11,6	2,8	20,9	5,3	-16,4	0,6	-16,0	-8,3

За когнітивним компонентом в ЕГ відзначено зростання показників на високому та достатньому рівнях (відповідно, на 8,8 % і 12,8 %) і значне зменшення їхніх значень – на середньому й низькому (відповідно, на 4,5 % і 17 %). Переважна більшість студентів (62,1 %), як засвідчили результати, показали високий та достатній рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів. У контрольній групі констатовано значно повільніші темпи позитивних змін.

За діялісно-рефлексивним компонентом відбулися такі зміни: на 11,6 % зросли показники в ЕГ на високому, на 20,9 % – на достатньому рівнях. Значно зменшилися їхні значення на середньому й низькому – відповідно на 16,4 % і 16 %, високий та достатній рівні сформованості естетичної культури за діялісно-рефлексивним компонентом виявили 74,7 % студентів. КГ ж за цим компонентом показала такі результати: помірне збільшення значень на високому, достатньому та середньому (на 2,8 %, 5,3 %, 0,6 %, відповідно) і зменшення на низькому (на 8,3 %) рівнях. Контрольний зріз у КГ також засвідчив, що більшість студентів (77,6 %) виявили достатній та середній рівні сформованості естетичної культури.

Отже, унаслідок порівняльного аналізу результатів формувального етапу експерименту виявлено позитивну динаміку формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів за всіма компонентами її сформованості в ЕГ, що засвідчує високу результативність процесу формування досліджуваного явища внаслідок реалізації в фаховій підготовці студентів запропонованих педагогічних умов.

Валідність отриманих результатів було доведено методом рангової кореляції за критерієм К. Пірсона (χ^2). Результати проведеної експериментально-дослідної роботи є переконливою підставою для підтвердження висунутої гіпотези дослідження та свідченням досягнення його мети.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне вирішення завдань формування естетичної культури в майбутніх учителів початкових класів. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі **висновки:**

1. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено сутність естетичної культури особистості, з'ясовано вимоги щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті проблеми дослідження. Доведено, що проблема формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів недостатньо досліджена і обґрунтована. Визначено особливості формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів, зокрема: детермінованість формування естетичної культури специфікою загальної підготовки зазначеної категорії вчителів; спрямованість цього процесу на набуття студентом здатності до постійного професійно-особистісного вдосконалення завдяки максимально можливій реалізації власних творчих сил і дидактичній культуротворчості, що є одним із найважливіших складників естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів як професіонала. Обґрунтовано, що структура естетичної культури майбутніх учителів початкових класів описується колом таких понять: естетична свідомість, естетична діяльність, естетичне переживання, естетична оцінка, естетичне сприйняття, творчість, естетичне почуття, естетичне судження, естетичний смак, естетичний ідеал, естетичні потреби, естетичні здатності. На підставі ґрунтовного аналізу вищезазначених дефініцій визначено сутність поняття «естетична культура майбутнього вчителя початкових класів» – це комплексне інтегративне утворення в цілісній професійній структурі особистості фахівця, що характеризується певним рівнем теоретичних естетико-педагогічних знань та умінь і є показником сформованості особистісних естетичних якостей, цінностей та переживань, умотивованої діяльності, які в комплексі зумовлюють готовність майбутнього фахівця до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкової школи.

2. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено сутність, компоненти та зміст естетичної культури. Естетичну культуру майбутнього вчителя початкових класів розглядаємо як комплексне інтегративне утворення в цілісній професійній структурі особистості вчителя, що характеризується певним рівнем теоретичних естетико-педагогічних знань та умінь і є показником сформованості особистісних естетичних якостей, цінностей, умотивованої художньо-естетичної діяльності в освітньому процесі початкової школи. Естетичну культуру характеризують такі компоненти та їхні критерії: мотиваційно-ціннісний (бажання та інтерес до засвоєння естетико-культурних надбань і цінностей людства; сформованість системи естетичних і етичних цінностей і готовність діяти у просторі майбутньої професії відповідно до її принципів; позитивне особистісно-емоційне ставлення до естетичного складника обраної професії), когнітивний (сформованість науково-теоретичних знань про

естетичні категорії, закономірності та принципи; використання форм та способів естетичного саморозвитку; володіння засобами і технологіями формування естетичної культури; дотримання сучасних вимог до професійного розвитку вчителя початкових класів), діяльнісно-рефлексивний (сформованість професійних компетенцій; здатність використовувати оптимальні форми і способи комунікації; уміння знаходити, зберігати та застосовувати й передавати відповідну потрібну інформацію; уміння здійснити самоаналіз, самооцінку професійно-естетичної діяльності). Визначено рівні сформованості естетичної культури (високий, достатній, середній та низький).

3. Визначені компоненти, критерії, показники і рівні сформованості естетичної культури дозволили виділити педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. Педагогічні умови розглянуто як сукупність факторів, що ефективно впливають на формування всіх компонентів естетичної культури майбутніх фахівців як складника їхньої професійної культури. Обґрунтовано, що педагогічними умовами формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів є: створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури як складника професійної компетентності майбутнього учителя початкових класів; модифікація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо його спрямованості на системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності; використання інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток естетичної культури майбутнього учителя початкових класів, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкових класів. Обрані педагогічні умови були впроваджені шляхом розроблення і використання освітніх заходів (спецкурс «Естетична культура сучасного вчителя початкових класів», мотиваційні тренінги, тренінги творчого саморозвитку особистості, ділові ігри, психолого-педагогічні семінари на основі вивчення практичного досвіду), наповнення змісту соціально-гуманітарних та фахових дисциплін естетичним складником, використання новітніх педагогічних технологій.

4. Результати експериментального дослідження впливу педагогічних умов засвідчили позитивну динаміку сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів. За мотиваційно-ціннісним компонентом 71,7 % студентів перебували на високому та достатньому рівні сформованості естетичної культури. За когнітивним компонентом 62,1 % показали високий та достатній рівні сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів. За діяльнісно-рефлексивним компонентом більшість студентів (77,6 %) виявили достатній та середній рівні сформованості естетичної культури. У КГ суттєвих змін за всіма компонентами не спостерігалось. Валідність отриманих результатів було доведено методом рангової кореляції за критерієм К. Пірсона (χ^2).

Отже, за результатами формувального етапу експерименту виявлено позитивну динаміку формування естетичної культури майбутніх учителів початкових класів за всіма компонентами. Це засвідчує високу результативність

процесу формування досліджуваного явища при реалізації у фаховій підготовці студентів запропонованих педагогічних умов.

Перспективу подальшої наукової роботи вбачаємо в дослідженні можливостей упровадження особистісно орієнтованого та інтегрованого підходів у підготовку майбутніх учителів початкових класів і розробленні методики їхнього впровадження в освітній процес з метою формування естетичної культури особистості молодшого школяра.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Пилипенко Н. В. Сутність естетичного виховання студентів до навчання у вищій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2013. Вип. 28 (81). С. 552–557.

2. Пилипенко Н. В. Особливості підготовки майбутнього вчителя до формування естетичної культури дитини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2014. Вип. 37 (90). С. 295–305.

3. Пилипенко Н. В. Естетичне виховання особистості як детермінанта професійної підготовки майбутнього педагога. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 17: Теорія і практика навчання і виховання*. Київ: вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 27. С. 140–144.

4. Пилипенко Н. В. Загальні питання організації та експериментальної перевірки педагогічних умов формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. *Вісник Черкаського університету. Сер.: Педагогічні науки*. Черкаси, 2015. Вип. 37 (370). С. 103–110.

5. Пилипенко Н. В. Основні аспекти формування педагогічної культури майбутніх учителів початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 42 (95). С. 493–498.

6. Пилипенко Н. В. Особистісно-орієнтований підхід як умова формування естетичної культури особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2015. Вип. 43 (96). С. 280–287.

7. Пилипенко Н. В. Методологічні основи дослідження рівня сформованості естетичної культури майбутніх учителів початкових класів у процесі реалізації визначених педагогічних умов. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Харків: ТОВ «Видаництво НТМТ», 2016. Вип. 6 (80). С. 102–114.

8. Пилипенко Н. В. Використання системи інноваційних педагогічних технологій у процесі формування естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів. *Імідж сучасного педагога*. Полтава, 2017. Вип. 3/1 (172). С. 20–22.

9. Пилипенко Н. В. Педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. *Духовність особистості: методологія,*

теорія і практика. Сєвєродонєцьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2017. Вип. 2 (77). С. 222–232.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10. Пилипенко Н. В. Процес художньо-естетичного виховання майбутніх учителів початкової школи. *Науково-дослідна робота студентів у системі професійної підготовки фахівців*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 08–09 груд. 2010 р.). Харків, 2010. С. 196–197.

11. Пилипенко Н. В. Інновації в освіті як засіб модернізації навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. *Актуальні питання методики навчання як чинника підвищення якості професійної підготовки фахівців у вищій школі*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 11 лист. 2015 р.). Харків: ФОП Шейніна О. В., 2015. С. 153–155.

12. Пилипенко Н. В. Ретроспективний аналіз поняття «естетична культура». *History, Problems and Prospects of Development of Modern Civilization: proceedings of the XVII International Academic Congress (Japan, Tokyo, 25–27 January, 2016)*. Tokyo: Tokyo University Press, 2016. Vol. II. P. 790–795.

13. Пилипенко Н. В. Мотивація як фактор успішності професійного навчання майбутніх вчителів. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 22 лист. 2016 р.). Харків: ФОП Петров В. В., 2016. С. 256–258.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

14. Пилипенко Н. В. Методичні рекомендації до проведення спецкурсу «Естетична культура сучасного вчителя початкових класів». Харків: ХГПА, 2017. 32 с.

15. Пилипенко Н. В. Методичні прийоми підвищення ефективності контролю якості знань студентів вищих педагогічних навчальних закладів. *Науково-методична робота в сучасному закладі освіти: стан, проблеми, перспективи*: матеріали регіонал. наук.-практ. конф. (Харків, 11 трав. 2017 р.). Харків: ХГПА, 2017. С. 175–178.

Пилипенко Н. В. Педагогічні умови формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2017.

Дисертація присвячена проблемі формування естетичної культури у майбутніх учителів початкових класів. Визначено педагогічні умови формування естетичної культури майбутніх учителів початкової школи: створення позитивної особистісної мотивації на підвищення рівня естетичної культури як складника професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів; модифікація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів щодо його спрямованості на системний розвиток естетичної свідомості, естетичних переживань та формування досвіду естетичної діяльності; використання

інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують ефективний розвиток естетичної культури майбутнього вчителя початкових класів, його готовність до оптимального впровадження набутого досвіду художньо-естетичної діяльності в освітній процес початкових класів.

Ключові слова: майбутні вчителі початкових класів, естетична культура, формування естетичної культури, педагогічні умови, компоненти, критерії, інноваційні технології.

Пилипенко Н. В. Педагогические условия формирования эстетической культуры у будущих учителей начальных классов. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2017.

Диссертация посвящена изучению формирования эстетической культуры будущих учителей начальных классов. Определены педагогические условия такого процесса: создание положительной личностной мотивации на повышение уровня эстетической культуры как составляющей профессиональной компетентности будущего учителя начальных классов; модификация содержания профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов, по его направленности на системное развитие эстетического сознания, эстетических переживаний и формирования опыта эстетической деятельности; использование инновационных педагогических технологий, обеспечивающих эффективное развитие эстетической культуры будущего учителя начальных классов, его готовность к оптимальному внедрению приобретенного опыта художественно-эстетической деятельности в образовательный процесс начальной школы.

Ключевые слова: будущие учителя начальных классов, эстетическая культура, формирование эстетической культуры, педагогические условия, компоненты, критерии, инновационные технологии.

Pylypenko N. V. Pedagogical Conditions of Forming Aesthetic Culture of the Future Primary School Teachers. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 «Theory and Methods of Vocational Training». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2017.

Improvement of higher pedagogical education and introduction of new educational standards determine priority tasks, the fulfillment of which is expected to modernize the content and methods of preparing the future primary school teachers by fully realizing their potential opportunities. The main importance is the vocational training of the primary school teacher, which lays the foundations of spirituality, aesthetics, general culture among children, fosters love for their native land, patriotism.

Analyzing theoretical resources, the author specifies the following terms:

«aesthetic culture of a personality», «aesthetic culture».

In the thesis, pedagogical conditions of forming aesthetic culture of the future primary school teachers are clarified: creating positive personal motivation for increasing the level of aesthetic culture as a component of professional competency of the future primary school teachers; modifying the content of professional training of the future primary school teachers, aiming at systematic development of aesthetic consciousness, aesthetic emotions and forming experiences of aesthetic activities; using a system of innovative pedagogical technologies to guarantee efficient development of aesthetic culture of the future primary school teachers, readiness to optimal implementation of gained experiences of art – aesthetic activities in educational process of primary school.

The peculiarities of preparing the future primary school teachers for the formation of aesthetic culture are determined, referring to the proposition that the essence of the general aesthetic culture of the individual can be regarded as one that accumulates the elements of all components of human development and is expressed both in intellectual activity and in the physical perfection, and also in the moral, labor, valeologic process, uniting and harmonizing them.

It is proved that the phenomenon of the formation of the aesthetic culture of the future primary school teachers investigated by us is a complex, integrated education in the integral professional structure of a specialist's personality that is characterized by a certain level of theoretical aesthetic-pedagogical knowledge and skills and is an indicator of the formation of personal aesthetic qualities, values and experiences, motivated activities, which together predetermine the willingness of the future specialist to optimally introduction of the acquired experience of artistic and aesthetic activity in the educational process of primary school.

The pedagogical conditions for the formation of the aesthetic culture of the future primary school teachers are: the creation of positive personal motivation to raise the level of aesthetic culture as a component of the professional competence of the future primary school teacher; modification of the content of professional training of the future teachers of primary classes, regarding the orientation to the systematic development of aesthetic consciousness, aesthetic experiences and the formation of experience in aesthetic activity; use of the system of innovative pedagogical technologies that ensure the effective development of the aesthetic culture of the future primary school teacher, his or her readiness for the optimal introduction of the acquired experience of artistic and aesthetic activity in the primary school educational process.

The methodology for experimental work on testing the effectiveness of developing pedagogical conditions for the formation of aesthetic culture of the future primary school teachers has been created.

The components and indicators of the development of the aesthetic culture of the future primary school teacher and the corresponding levels (low, medium, sufficient, high) have been developed. In developing the structural components of the aesthetic culture of the future primary school teacher, the criteria and their indicators are of fundamental importance: motivation and value (desire and interest in mastering the aesthetic and cultural acquisitions and values of mankind, the person's orientation to

mastering the aesthetic activity and creativity, positive personal and emotional attitude towards the aesthetic component of the chosen profession); cognitive criterion (the formation of scientific and theoretical knowledge about aesthetic categories, laws and principles of aesthetic development, the source, forms and methods of aesthetic self-development, the methods and technologies for the formation of aesthetic culture); activity-reflexive (the formation of professional knowledge, skills, basic professional competencies, the ability to find and use the optimal forms and methods of communication; innovative direction of professional activity). Methods for investigating the formation of the aesthetic culture of the future primary school teachers are defined: anonymous questionnaire survey of teachers of the higher pedagogical educational institution and students (future primary school teachers), which made it possible to evaluate the objective state and obtain subjective assessments of the bearers; the analysis of the documents and the results of pedagogical activity (pedagogical practice); observation; conversation; expert review.

Scientifically substantiated pedagogical conditions of forming aesthetic culture of the future primary school teachers have been experimentally tested for further implementation by specialists at higher educational institutions.

A special course «Aesthetic Culture of Primary School Teacher» was developed. Its use showed the effectiveness of the complex of measures proposed by the author aimed at forming the aesthetic culture of the future primary school teachers.

Key words: future primary school teachers, aesthetic culture, forming aesthetic culture, pedagogical conditions, components, criteria, innovation technologies.

Підписано до друку 10.11.2017 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 399.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.